

TRGOVAČKI CENTRI KAO TEMA ISTRAŽIVAČKOG RADA U NASTAVI GEOGRAFIJE

STRUČNI ČLANAK

RUŽICA VUK

U radu se navode preporuke za provedbu istraživačkog rada u četvrtom razredu gimnazija povezanog s odgojno-obrazovnim ishodom o mjestima i praksama provođenja slobodnog vremena te njihovim posljedicama u prostoru. Preporuke se odnose na pripremu i provedbu istraživačkog rada, počevši od dijela nastavne godine u kojem bi bilo dobro provesti sve etape učioničke i izvanučioničke nastave.

Ključne riječi: istraživački rad, nastava geografije, slobodno vrijeme, trgovački centri

UVOD

Odlukom o donošenju Kurikuluma za nastavni predmet Geografija za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj (NN 7/2019) (dalje: Kurikulum) otvoren je put značajnijim promjenama u učenju i poučavanju geografije. Uslijedila je intenzivna edukacija učitelja i nastavnika geografije kao i drugih učitelja i nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja (<https://skolazazivot.hr/>). Vrijedne metodičke smjernice za sljedeće godine primjene Kurikuluma temelje se na iskustvima stečenim 2019./2020. školske godine odnosno u prvoj godini primjene kurikuluma za sve učenike petih razreda osnovne škole te sve učenike prvih razreda gimnazije. U Kurikulumu je za svaki dvogodišnji ciklus ge-

ografskog obrazovanja predviđen istraživački rad, a smjernice za vođenje učenika u procesu istraživačkoga rada objavljene su u Metodičkom priručniku za nastavni predmet Geografija u petom razredu osnovne škole (URL 1) te u Metodičkom priručniku za nastavni predmet Geografija u srednjoj školi (URL 2).

U Geografskom horizontu objavljen je stručni rad *Trgovački centri kao tema u nastavi geografije* (Mak i dr., 2019) u kojemu se daje primjer pristupa učioničkom učenju i poučavanju dijela sadržaja odgojno-obrazovnog ishoda GEO SŠ B.A.4.5. *Učenik razlikuje i analizira mjesta i prakse provođenja slobodnog vremena te njihove posljedice u prostoru.* Ako su u učioničkom učenju i

poučavanju sadržaja ovog ishoda ostvareni preduvjeti da učenik može objasniti historijsko-geografske pretpostavke pojave slobodnoga vremena, usporediti trajanje radnoga/slobodnog vremena i trajanje radnog vijeka na odabranim primjerima, obrazložiti utjecaj slobodnoga vremena na potrošačke prakse (kupnja, prehrana, zabava i kultura), moguće je sadržaj ishoda koji uključuje analizu utjecaja potrošačkih praksi na promjene u prostoru na primjerima iz Hrvatske izabrati kao temu istraživačkog rada.

PREPORUKE ZA IZABRANE KORAKE ISTRAŽIVAČKOG RADA

Iz Kurikuluma, uputa izrečenih u edukacijama kao i smjernicama dostupnim u navedenim metodičkim priručnicima razvidno je da temu istraživačkog rada učenik bira u dogovoru s učiteljem. U četvrtoj godini gimnazijskog obrazovanja tj. osmoj godini učenja i poučavanja geografije koraci i etape istraživačkog rada učenicima (i učiteljima) trebali bi biti poznati. Bez obzira na navedeno, a polazeći od činjenice da se Kurikulum primjenjuje za sve učenike trećih razreda gimnazija od 2020./2021. školske godine, što znači da su učenici prve dvije godine gimnazijskog obrazovanja realizirali prema *Nastavnom programu za zemljopis za gimnazije* iz 1994. godine, preporučujemo da se istraživački rad provede u trećem razredu kao „probni“, sa svrhom utvrđivanja metodologije istraživanja i formativnog vrednovanja procesa i produkata istraživanja. U tom slučaju provedba istraživačkog rada bila bi olakšana u četvrtom razredu gimnazijskog obrazovanja.

Nastavno na stručni rad objavljen u *Geografskom horizontu* (Mak i dr., 2019), donosimo preporuke za trgovačke centre kao moguće teme istraživačkog rada u nastavi geografije. Prema glavnom ishodu GEO SŠ B.4.1. *Učenik provodi*

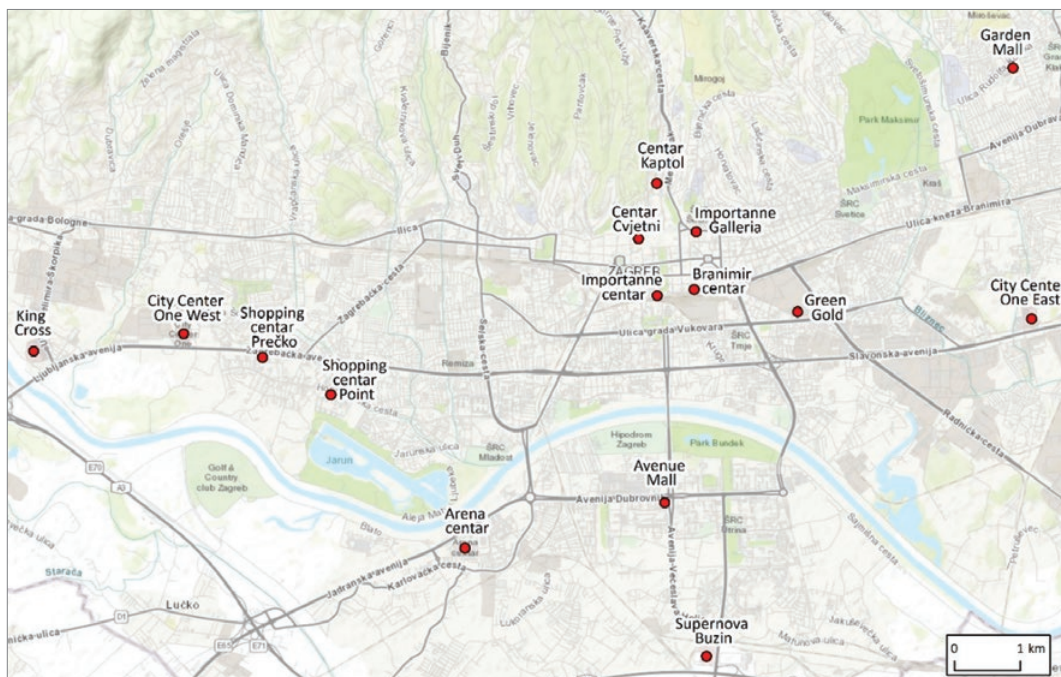
geografsko istraživanje povezano sa sadržajima odabranoga ishoda i predstavlja rezultate istraživačkoga rada, učenik postavlja složenije istraživačko pitanje i hipotezu, prikuplja podatke na terenu i/ili iz drugih izvora, obrađuje podatke, prikazuje ih tablično, grafički (odgovarajućom vrstom dijagrama) i kartografski (tematskom kartom) te donosi zaključak, zatim pravilno citira te navodi popis literature i izvora te predstavlja rezultate istraživačkoga rada.

Kao što je već navedeno, ako su u učioničkom učenju i poučavanju dijela sadržaja odgovno-obrazovnog ishoda GEO SŠ B.A.4.5. *Učenik razlikuje i analizira mjesta i prakse provođenja slobodnoga vremena te njihove posljedice u prostoru* stečena nužna geografska znanja i vještine, učenici za temu istraživačkog rada u četvrtom razredu mogu izabrati temu trgovačkih centara. Nakon odabira teme i uputa o istraživanju dobivenih od učitelja, učenici upoznaju elemente i opisnike (kriterije) prema kojima će se vrednovati proces istraživanja, pisano izvješće (pisani rad) o provedenom istraživanju i prezentacija rezultata istraživanja. Elemente i kriterije vrednovanja izrađuje i prezentira učitelj. Nakon prezentacije, u raspravi kojoj je cilj jednoznačno razumijevanje, elementi i kriteriji mogu se modificirati i/ili doraditi prema argumentiranim prijedlozima učenika. Sljedeći korak obuhvaća dogovor o vremenu za provedbu istraživanja, oblicima izvješćivanja i prezentaciji rezultata istraživanja. Preporučuje se pripremu i provedbu istraživanja kao i prezentaciju rezultata istraživanja (u pisanome radu i usmenom izlaganju uz poster ili prezentaciju u izabranome digitalnom alatu ili pak u drugom dogovorenome obliku) realizirati tijekom prvog polugodišta.

Da bi učenici mogli postaviti istraživačko pitanje i formulirati hipotezu, najprije moraju upoznati primjere mjesta i praksi provođenja slobodnog vremena. Literaturu za to upo-

znavanje može preporučiti učitelj, a ovisno o stupnju samostalnosti u pretraživanju i selekciji relevantne literature, popis mogu izraditi i učenici. Svakako taj popis mora pregledati i verificirati učitelj. Vrijedne smjernice za proučavanje teme trgovačkih centara kao mjesta i prakse provođenja slobodnog vremena daje diplomski rad Karla Maka (2019), svojim sadržajem i popisom korištene literature te stručni rad Mak i dr. (2019). Ovisno o županiji u kojoj učenici žive ili u kojoj se obrazuju, istraživačka pitanja mogu se odnositi na lokaciju trgovačkog centra (sl. 1) koji će se istražiti i u kojem će se provesti terenski dio istraživanja. Nadalje, istraživačka pitanja mogu uključiti i mogućnosti pristupa istraživanom trgovačkom centru, prostorne promjene u dijelu grada u kojemu je izgrađen centar (pristupne ceste, drugi objekti i infrastruktura, nova stambena naselja...),

morfološku strukturu centra (tlocrt, raspored i strukturu objekata u centru), vrste i namjenu prodajnih objekata, dodatne sadržaje i s njima povezane aktivnosti (zabava, usluge, kulturna ponuda), broj i strukturu posjetitelja, stavove, navike i (potrošačku) praksu posjetitelja i sl. Na temelju istraživačkog pitanja ili više njih, svaki učenik ili parovi učenika ili skupina učenika (ovisno o načinu provedbe istraživačkog rada) formuliraju hipotezu koju će istraživanjem provjeriti. Hipoteza se može formulirati za istraživani trgovački centar, no može se formulirati i kao komparacija istraživanog centra s drugim (već istraženim) trgovačkim centrom. U izradi nacrtu istraživanja posebnu pozornost valja posvetiti vremenskom okviru za provedbu učioničke/školske i izvanučioničke nastave, odnosu tih dvaju ključnih oblika nastave, prostornom obuhvatu istraživanja (sl. 2), što preci-

Sl. 1. Primjer određivanja lokacije istraživanog trgovačkog centra
Izvor: Mak i dr., 2019

Sl. 2. Primjer određivanja prostornog obuhvata istraživanja.
Izvor: Mak, 2019

znijem odabiru aktivnosti i planu njihove provedbe, odabiru metoda i tehnika istraživanja, ulogama i odgovornostima pojedinih učenika (ako se kao oblik rada dogovori rad u paru ili skupinama).

Među odabranim metodama mogu biti promatranje, fotografiranje, kartiranje, anketiranje, intervjuiranje itd. Većinu od tih metoda učenici su primjenjivali tijekom svojeg osnovnoškolskog i srednjoškolskog (geografskog) obrazovanja. No, ako postoji potreba, u fazi davanja uputu za istraživački rad i upoznavanja s problematikom istraživanja, nužno je upoznati pravila za primjenu odabranih metoda terenskog istraživanja, posebice kartiranja, anketiranja i intervjuiranja. U pripremi učitelja za tu fazu rada mogu se koristiti priručnik M. Brazde (1985) i izabrana poglavlja iz Metodologije istraživanja u obrazovanju (Cohen i dr., 2007) ili drugi priručnik o metodologiji istraživanja u obrazovanju te literatura o strategijama učenja i poučavanja, npr. Vuk (2009). Dakako, korisno je proučiti i dostupne primjere dobre prakse.

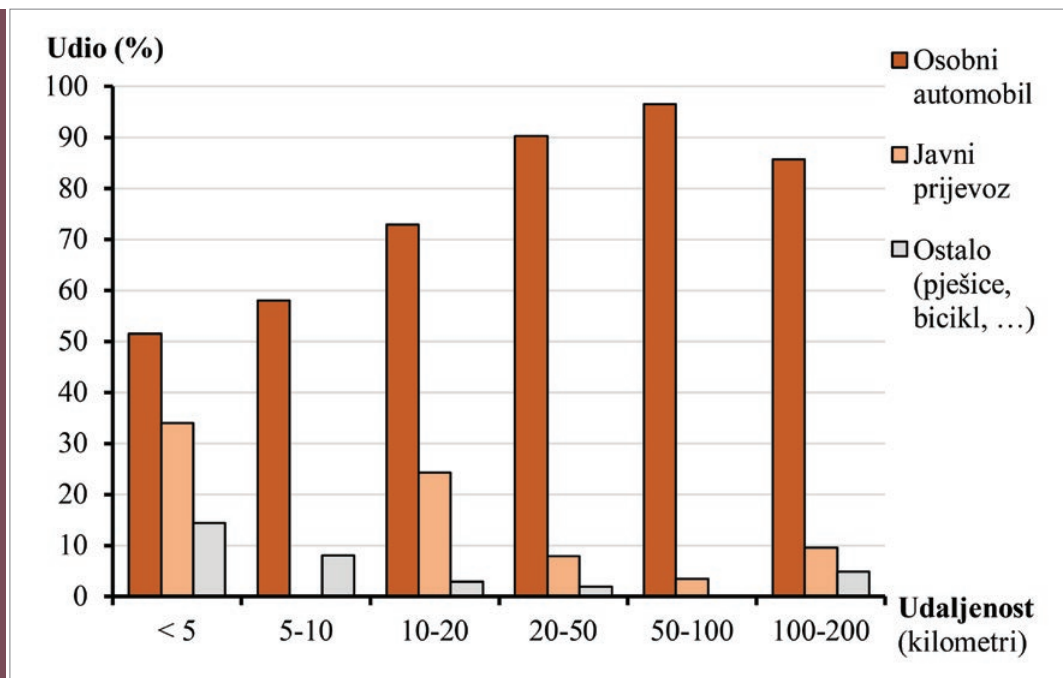
Za potrebe terenskog kartiranja podlogu može pripremiti učitelj ili može dati upute za pripremu/preuzimanje odgovarajuće kartografske osnove za izradu tematske karte. U slučaju preuzimanja kartografske osnove, mogu se koristiti grafički dijelovi prostornih planova uređenja naselja, urbanistički planovi uređenja naselja ili detaljni planovi uređenja naselja.

Ako se kao metoda prikupljanja podataka terenskim radom izabere metoda anketiranja, uz primjere provedenih sličnih anketiranja, važno je pitanja za anketni upitnik sastavljati nakon upoznavanja problematike (čitanja literature, postavljanja istraživačkih pitanja i hipoteza). Unaprijed treba odlučiti koliko će pitanja sadržavati anketni upitnik, način na koji će se ispunjavati, kakav će biti odnos između pitanja otvorenog i zatvorenog tipa itd.. Nave-

deno značajno ovisi o ciljevima anketnog ispitivanja te o strukturi i ciljanom broju ispitanika. Prilikom sastavljanja pitanja treba provjeriti zadovoljavaju li formulirana pitanja osnovne pretpostavke za valjano istraživanje (jednostavnost pitanja, jednoznačnost, izbjegavanje sugestivnih pitanja i sl.). Redoslijed pitanja u upitniku ovisi o ciljevima istraživanja i polaznoj hipotezi/hipotezama. Ako se anketom ispituju stavovi, preporučuje se izbjegavati ljestvice s neparnim brojem kategorija, kako odgovori ispitanika ne bi tendirali sredini. Nakon konačnog oblikovanja anketnog upitnika, treba provjeriti grafički izgled upitnika i svakako obaviti predispitivanje odnosno pretestiranje.

Ako se kao metoda prikupljanja podataka terenskim radom izabere metoda intervju, uz prezentaciju koja je sastavni dio metodičkih priručnika (URL 1 i 2), važno je unaprijed odlučiti s koliko će osoba provesti intervju i provjeriti jesu li te osobe voljne sudjelovati u istraživanju i mogu li odgovoriti na pripremljena pitanja. Ako izabrane osobe ne raspolažu informacijama nužnim za ostvarivanje ciljeva istraživanja, onda intervju s tim osobama neće rezultirati ostvarenjem ciljeva istraživanja niti pridonijeti provjeri polazne hipoteze. Kao i u pripremi pitanja za anketu, tako i u pripremi polaznih pitanja za intervju, treba uvažiti sva pravila za primjenu te metode istraživanja i provesti probni intervju. Takav pristup pridonosi razvoju istraživačkih i komunikacijskih kompetencija učenika.

Tijek istraživanja kontinuirano prati učitelj. Budući da su o tome u priručnicima (URL 1 i 2) i tijekom edukacija organiziranih u okviru projekta Škola za život navedene i izrečene detaljne upute, u ovome se radu taj aspekt ne obrađuje. Iz istih razloga, rad ne uključuje niti oblike i načine prezentacije rezultata istraživanja kao ni vrednovanje pojedinih etapa (proce-

Sl. 3. Primjer obrade podataka prikupljenih anketiranjem - Odnos načina dolaska i udaljenosti posjetitelja od Arena centra
Izvor: Mak, 2019

sa) i produkata istraživačkog rada. O načinima obrade prikupljenih podataka i prezentacije rezultata istraživanja moguće je više saznati iz već spomenutog rada (Mak, 2019) (sl. 3). Važno

je uputiti učenike na korištenje različitih oblika organiziranja prikupljenih i obrađenih podataka (tablice, dijagrami, tematske karte, skice, sheme, fotografije...).

ZAKLJUČAK

Ako tema istraživačkog rada u nastavi geografije u četvrtom razredu gimnazije budu trgovački centri, važno je da učenici samostalnim istraživanjem spoznaju gdje su centri (ili odabrani centar) locirani, koji su razlozi za odabir lokacije, kakve su prostorne promjene prouzročili te koje su prakse provođenja slobodnog vremena karakteristične za istraživani centar/centre. Prostorne promjene mogu se odnositi na dio naselja u kojemu je centar lociran, ali i na susjedstvo ili pak cijelo naselje. Ako će se istraživački rad provoditi u parovima ili skupinama, istraživačka pitanja mogu se razlikovati za pojedine parove i skupine kako bi se problematici mjesta i praksi provođenja slobodnog vremena pristupilo što kompleksnije i kako bi se ishod provedenog istraživačkog rada prepoznao u boljem poznavanju prostornih entiteta u istraživanom mjestu, boljem poznavanju prostornih promjena, ali i unapređenju generičkih kompetencija učenika, kako bi kao odgovorni građani mogli kompetentno sudjelovati u oblikovanju organizacije prostora u kojemu žive.

LITERATURA

- Brazda, M., 1985: *Terenski rad i ekskurzije u nastavi geografije*, priručnik za nastavnike, Školska knjiga, Zagreb.
- Cohen, L., Manion, L., Morrison, K., 2007: *Metode istraživanja u obrazovanju*, Naklada Slap, Jastrebarsko.
- Mak, K., 2019: *Analiza trgovačkog centra kao dinamičnog prostora tranzitnog obilježja (nemjesta)*, diplomski rad, PMF, Geografski odsjek (mentorice izv. prof. dr. sc. Martina Jakovčić i prof. dr. sc. Zrinka Blažević).
- Mak, K., Vuk, R., Jakovčić, M., 2019: Trgovački centri kao tema u nastavi geografije, *Geografski horizont* 65 (1), 47-58.
- Vuk, R., 2009: Strategije učenja i poučavanja, *Geografski horizont* 55 (1), 51-58.

IZVORI

- Kurikulum nastavnog predmeta geografija za osnovne škole i gimnazije, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, NN 7/2019, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_145.html (10. 06. 2020.).
- URL 1 https://ucitelj.hr-my.sharepoint.com/personal/edukacije_ucitelji_hr/_layouts/15/Doc.aspx?sourcedoc={73cac2fd-ae87-4aad-926c-2cfb6b2f1a1f}&action=view&wd=target%28Geografija%5.r._Metodi%C4%8Dki%20priru%C4%8Dnik.one%7Cbdd4f1ed-d43e-4580-ba11-7146d5b9c7a2%2FNaslovnica%7C29ccaa68-c4db-478d-8840-f449e7cfbcca%2F%29 (12. 06. 2020.).
- URL 2 https://ucitelj.hr-my.sharepoint.com/personal/edukacije_ucitelji_hr/_layouts/15/Doc.aspx?sourcedoc={116e66ea-8001-408a-bffc-dbd469746687}&action=view&wd=target%28GeografijaS%C5%A0_Metodi%C4%8Dki%20priru%C4%8Dnik.one%7Cb3f39c82-672b-4abd-9de6-81d449f550e6%2FGeografija%20u%20srednjoj%20%C5%A1koli%7Cf45b29b0-77ea-4714-bb7e-1be18afd1163%2F%29 (12. 06. 2020.).

PRIMLJENO: 16.6.2020.

PRIHVACENO: 23.6.2020.

